

Adana Halk Kùltüründe Yas Tutma/ Ağıt Söyleme*

Uzm. Ayşe BAŞÇETİNÇELİK Çukurova Üniversitesi

Yas, sevdiği bir kişiyi kaybeden insanın acısını, içinde yaşadığı topluluğa karşı davranışlarıyla, giydikleriyle belli etmesidir. Yas süresince gerek kadın gerek erkek aile bireyleri birtakım şeyleri yapmaktan kaçınırlar. Yas tutanlar genellikle renkli ve süslü giysiler giymez, gezmeye ve eğlenceye gitmez, yıkanmaz, tıraş olmaz, radyo ve televizyon açmazlar. Komşuları ve akrabaları da yası olanlara saygı gösterir, onun acısına ortak olmaya çalışırlar.

İlkel topluluklardan günümüze kadar gelen toplumlarda, ölüm karşısında çaresiz kalan insanın birtakım tepkilerle acısını dile getirdiğini görürüz. Göktürklerde, ölümün ardından geride kalanların bıçakla, yüzlerini keserek akan kanla birlikte gözyaşı döktüklerini, saçlarını kestiklerini, Kırgız-Kazaklarda dul kadınların saçlarını kesmelerinin yas işareti olduğunu, kadınların ağıt söyleyip ağlarken yüzlerini duvara dönüp ters oturduklarını ve elbiselerini ters giydiklerini, çok yaygın bir adet olarak da ölenin atının kuyruğunun kesildiğini, ayrıca Dede Korkut hikâyelerinde de eski Oğuzların yas adetlerinin ayrıntılı bir şekilde anlatıldığını "...yedi kız kardeşi ak çıkardılar, kara elbiseler giydiler." gibi, anlatımlarla yazılı kaynaklarda görülür.¹

Anadolu'da yas süresi, ölenin yakınlığına, genç veya yaşlı oluşuna, erkek veya kadın oluşuna, kişiliğine, toplumsal yerine, ölüm biçimine göre değişmekte ve üç günden başlayarak yıllarca sürebilmektedir. Anadolu insanının yas giyiminin rengi karadır. Çok seyrek olarak da ak giyildiği, elbiselerin ters çevrilip giyildiği olur. Yaşlı olmanın bir diğer belirtisi de saçların kesilmesidir. Gaziantep dolaylarında Türkmen ve Baraklar'da ölenin yakın akrabası kadınlar saçlarını keserler. Yasın kaldırılmasında, yas giysileri, kara yazmalar çıkarılır, al veya ak yazmalar bağlanır, giysiler düzeltilerek düzü giyilir. Şanlıurfa'da ve Erzincan'da, ölümden bir hafta veya on gün sonra komşular ölü evini hamama çağırır. Zara'da, komşu kadınlar, yaşlı ailenin kadınlarını evlerine çağırır, yıkarlar. Merzifon'da ve Kayseri'de, ölünün kırkıdan sonra, komşular ve akrabalar ölü evini hamama götürürler. Çorum'da, ölünün kırkıncı gününden sonra, ölü evi "acımız sönsün" diye hamama gider. Şanlıurfa ve Siverek'te, kırk gün

---

*Ayşe BAŞÇETİNÇELİK, Adana Halk Kùltüründe Doğum-Evlenme-Ölüm, Altın Koza Yayınları:50, Ulusoy Ofset, Aralık 2009, Adana.

¹ Abdùlkadir İNAN, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, AKDİTYK, TTK Yayınları, VII. Dizi Sa: 24c, TTK Basımevi, 1995 Ankara, s.176-200

sonra ölü evi, komşularını hamama davet eder.² Gaziantep'te, ölüm olayının ardından üç gün erkekler tıraş olmaz, kadın erkek kırk gün eğlence ve geziye gitmez.³ Van/Karahan'da, erkekler bir ay tıraş olmaz, kadınlar başına kara yazma bağlayarak, elbiselerini ters giyerler. Bir ay sonra, “*yas kaldırma töreni*”yle, köyün ileri gelenlerinden birinin evinde elbiseler düzeltilir, kara yazmalar çıkartılır, erkekler tıraş edilir.⁴ Erzurum'da, üç günün sonunda, ölü sahipleri yakınları tarafından davet edilerek, tıraş ettirilir. Kadınlar yıkanır, her birinin başına beyaz tülbent örtülür. Şehirde, ölü sahipleri hamam kiralayarak, yas süresince kendilerine yemek gönderen komşularını “*yas hamamı*”na davet ederler.⁵

Adana ve çevresinde yasla ilgili uygulamalardan bazıları şunlardır:

- Yas tutma yoktur. K₇₈ K₈₂ K₈₆ K₄₃
- Yas süresi üç gün (K₇₈) kırk gündür. K₈₂ K₁₁₇ K₃₈ K₁₁₆ K₁₀₁ K₁₀₅ K₃₇
- Yas süresi ölen kişi gençse uzun tutulur, yaşlıysa çabuk unutulur. K₁₇ K₃₇
- Yas insanın içinden gelen acıyla tutulur. “Oğlum genç yaşta öldü, hâlâ yasımı tutarım.” K₃₂
- Yas süresi, ölenin aile içindeki konumuna göre değişir. K₅₈
- En az kırk gün tutulur, altı ay tutan da vardır. K₁₀₁
- Yaşlılar yas tutar. Gençler umursamaz. K₄₃
- Radyo ve televizyon açılmaz, başa siyah örtülür. K₃₄ K₄₃
- Yaşlı kimseler “karalar” giyer. K₇₅ K₁₉
- Yasta erkekler 7 gün tıraş olmaz, kırk gün eğlenceye gidilmez. 41.gün baş açılır, neşelenilir. K₈₂
- Köyde ölen olunca 30–40 gün nişan, düğün yapılmaz. AK₄
- Kimisi bir sene kendisini yaslı görür. Düğüne çağrılrsa bile "yol"unu gönderir, kendisi gitmez. K₁₄₂

² Sedat Veyis ÖRNEK, *Anadolu Folklorunda Ölüm*, A.Ü., DTCF Yay: 218, DTCF Basımevi, Ankara, 1979, s.81-87.

³ Cahit.C. GÜZELBEY, *Gaziantep'te Ölüm Adetleri*, TFA, 16.cilt, Kasım 1975, No:316, İstanbul.s.7479-7481

⁴ Nail Kaya TAN, *Karahan'da Ölü Gömme ve Yas Tutma*, TFA, 9.cilt, Nisan 1965, No:189, İstanbul, s.3712-3713.

⁵ Lütfi SEZEN, *Erzurum Şehir Folkloru*, Basılmamış Doktora Tezi, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum,1993, s.109-111.

- Evde genç birisi ölmüşse, erkekler bir ay tıraş olmaz. Kocasını ölen kadının saçının bir bölümünü keser, karalar giyer. K₁₄₂
- Eskiden kocasını ölen kadın bir süre yıkanmazdı. Komşuları onu yıkanmaya ikna ederler, ona rağmen yıkanmazsa, zorla elbiselerini çıkarırlar, hazırladıkları suyla onu yıkarlardı. K₁₄₂
- Yas, aile büyüğünün dışarı çıkmasıyla kalkar. K₄₃
- İlk bayramda yaşlı taraf, sabah mezarlığa gider, döner. Sonra gelenleri kabul eder. İlk yaşlı bayramlarıdır. K₄₃
- İlk bayramda önce mezar ziyaret edilir, sonra evde oturulur, kimseye gidilmez. K₈₂
- İlk bayramda ölenin eşyaları bir köşeye konur, gelen misafirlerin hatırlaması sağlanır. K₈₆

Adana ve çevresinde Şanlıurfa, Erzincan, Kayseri ve Merzifon'da olduğu gibi "yas hamamı" geleneği yoktur. Ancak, acısından dolayı günlerce yıkanmayan kadını komşuları ikna ederek yıkarlar. Adana'da da diğer illerde olduğu gibi yas süresi üç günden başlayarak elli ikinci güne kadar değişmektedir.

Adana ve çevresinde ölenin arkasından yakınlarının yas tutma süresi üç gün, kırk gün, elli iki gün veya yıllarca devam etmektedir. Ölen kişinin aile içindeki konumu, genç veya yaşlı oluşuna göre yas süresi de değişmektedir. Çocuğu ölen kadın yıllarca yas tutarken, yaşlı birisinin ölümü durumunda, yas süresi bu kadar uzun olmamaktadır. En sık görülen yas süresi kırk gün ile elli iki gün arasında değişmektedir. Bu süre içerisinde erkekler sakal tıraş olmamakta, kadınlar "kara yazma" örtmekte ve "kara giysiler" giymektedirler. Bu arada nişan, düğün gibi eğlencelere gidilmemekte, radyo ve televizyonlar açılmamaktadır. Yaslı olan aileye komşuları da saygı duymakta ve onun acısına ortak olmaktadır. Ölenin ardından yaşlılar, yas tutmaya daha çok önem verirken, gençler bu durumu fazla umursamamaktadırlar.

Yas tutma adetleri arasında, yaşlı kişinin ölümün verdiği acıyla saçından bir bölük kesmesi veya günlerce yıkanmaması gibi davranışlara da rastlanmaktadır. Bu durumlarda, saçını kesmek isteyen kadına, çevresindekiler engel olmaya çalışmaktadırlar. Günlerce yıkanmayan kadın eş ve dostlarının zoruyla yıkanmaya zorlanmakta, yıkanmamakta ısrar ederse, ısıtılan sularla üstündekiler parçalanarak zorla yıkanmaktadır.

Yas süresi aile büyüklerinin onaylaması ile sona ermektedir. Evden dışarıya çıkan televizyon veya radyoyu açan aile büyüğüyle birlikte yas da kalkmaktadır. Yaşlı aile ilk dini

bayramda ölüsünün mezarını ziyaret ettikten sonra, bir daha evden çıkmamakta, herkes bu ilk bayramda onlara ziyarete gelmektedir.

Adana ve çevresinde ağıt söyleme ile ilgili uygulamalar:

- Ağıt söylenir. K₄₅, K₃₇, K₅₈, K₃₈, K₁₁₀, K₁₁₄, K₁₀₉, K₂₉, K₁₀₀
- Ağıt söylemek caiz değildir, ama acıya dayanamayıp söyleyenler vardır. K₁₀₁, K₁₁₉
- Ağıtçıların görevi, bağırarak ölene övgüler yağdırmaktır. Köylerde bu işi yaşlılar yapar. K₄₃
- Ağıtçıların görevi, orada bulunanları hüznlendirmek ve ağlatabilmektir. K₇₅
- Önceden çok ağıtlar yakılırdı, günah olduğunu öğrenen halk artık ağıtlardan uzak durmaya çalışıyor. K₃₂

Adana'da sağ-sol çatışmasının yoğun olduğu dönemde, iki çocuğunun gözleri önünde vurularak öldürülen bir kişi için eşinin söylediği bir ağıt:

Sabahleyin yolcu ettim	Mahmut da Ali'den küçük	Mahmut'umla Ali'mi
Ak kâkülünü sıvaşladı	Ne var büyüseydi azıcık	Samet kucaklayıp gitti
Düşman yuvaya girince	Kahrolası zalim düşman	Bekliyorum gelmez amcan
Mevla'm sizi bağışladı	İstedliğini al da çık	Size mi emanet etti

Ağlarım gözlerim dolu	Yola çıksam görünürüm
Bitirdim gittiğin yolu	Ele baksam yerinirim
Eşimin haberi geldi	Mahrum kalan kuzularım
Çifte kuzularım hani	Arkanızda sürünürüm K ₄₄

Ölen ablasının arkasından kardeşinin söylediği bir ağıt:

Sabahleyin er kalkardı
Tavuklara yem dökerdi
Kurban olam babam kızını
Kusursuz hizmet ederdi K₆₂

Bir kadının ölen kocasının ardından söylediği bir ağıt:

Ne yatıyon hecin gibi
 Karabıyık sicim gibi
 Başucunda ben ağlarım
 Anan kızı bacın gibi **K₆₂**

Komşunun ölümüne yakılan ağıtlar:

1. Ağıt	2. Ağıt
Bayram Beyin meclisinde sesi var	Aşağıda sekisi var
Açın bakın bohçasında nesi var	Yukarıda fakısı var
Bir çift kundurayla bir de fesi var	Yuma gelin o göyneği
Koca evde Bayram Beyin yası var K₁₃	Ali Bey'in kokusu var K₁₃

Göç sırasında kartalın aldığı bebeğin ardından, bebeğin anasının söylediği bir ağıt:

Kara köyün kayaları	Deveyi deveye çattım
Zil dövüyor mayaları	Zincirini üstüne attım
Bek mi değdi ağ bebeğim	Kayınbabamdan sakladım
Kara kuşun soyları	Bebek düştü diyemedim AK₄₈

Adana ve çevresinde ölen birinin ardından ağıt yakma geleneğine rastlanır. Her kadının bildiği bir ağıt mutlaka vardır. Köylerde bu işi yapan ağıtçı kadınlar vardır. Bunlar, cenaze evinde ölenin giysilerini odadakilere göstererek, ölenin iyiliklerini, güzelliğini, yiğitliğini anlatarak ağıtlar söylerler. Etrafta bulunanları ağlatırlar.

Her çağda ölümün karşısında çaresiz kalan insan, sevdiği birinin ölümünün ardından acı çekmiş, bu acısını davranışlarıyla ve söyledikleriyle dile getirmiştir. Türkler İslamiyet öncesi Türk toplumlarından günümüze kadar, ölen birinin ardından, acılarını karalar giyerek, belli etmişlerdir. Kara renk Türklerde acının, matemın sembolü olmuştur. İlkel toplumlardan günümüze kadar, insanlar, ölenin ardından feryat ederek, saçlarını yolarak, ağıtlar söyleyerek acılarını hafifletmeye çalışmışlardır. Ölenin ardından yas tutma süresinde, ölenin içinde yaşadığı toplumun gelenekselliği ve dinseliliği belirleyici olmuştur. Bu süre içerisinde yas

çevresinde, “belirli zamanlar”, “belirli giyimler”, “belirli şeyleri yapmaktan kaçınmalar” gibi birtakım adet ve inanmalar oluşmuştur. Özellikle gelenekselliğin ağır bastığı toplumlarda yas tutan bireylerin, içinde yaşadığı toplumun geleneklerine göre yaşaması beklenmiş, geleneğin dışına çıkanlar kınanmıştır.

Sözlü Bilgi Kaynakları

- K₁₃: Cennet Nazik; 82 yaş, Çatalan/ Cevherli, okumamış, ev hanımı, Çatalan
K₁₉: Gülsüm Aktaş, 37 yaş, Kozan/ Akçalıuşağı, ilkokul, ev hizmetlisi, Adana
K₂₉: Elif Güneşer, 65 yaş, Tufanbeyli/ Fatmakuyu, okumamış, ev hanımı, Adana
K₃₂: Fatma Ünal, 77 yaş, Pozantı/ Ömerli, ilkokul, ebe, Pozantı
K₃₄: Lütfiye Binbođa, 42 yaş, Maraş, ilkokul, ev hanımı, Adana
K₃₇: Hayırlı Özkan, 40 yaş, Karataş/ Tuzla, lise, emekli, Adana
K₃₈: Şükran Yarıkkaya, 35 yaş, Kadirli, ilkokul, ev hanımı, Adana
K₄₃: Makbule Karagöz, 71 yaş, Adana, ilkokul, ev hanımı, Adana
K₄₄: Yüksel Bozdoğan, 59 yaş, Karataş/ Sırınsı, okumamış, ev hanımı, Adana
K₄₅: Cennet Eken, 70 yaş, Karka Kekeç Köyü, okumamış, ev hanımı, Adana
K₅₈: Elif Çağım, 50 yaş, Adana, lise, ev hanımı, Adana
K₆₂: Fatma Süzer, 46 yaş, Osmaniye/Endel (Koçyurdu), lise, memur, Adana,
K₇₄: Hatice İlek, 70 yaş, Kozan/ Akçalıuşağı, okumamış, ev hanımı, Adana
K₇₅: Fadime Yıldız, 78 yaş, Balcalı, okumamış, ev hanımı, Adana
K₇₈: Nuriye Bakariş, 90 yaş, Selanik, okumamış, ev hanımı, Adana
K₈₂: Semiha Zöhre, 56 yaş, Adana, ilkokul, ev hanımı, Adana
K₈₆: Yasemin Başçı, 58 yaş, Karataş, okumamış, ev hanımı, Adana
K₁₀₁: Havva Yurdakul, 63 yaş, Malatya, lise, ev hanımı, Adana
K₁₀₂: Hayriye Mert, 45 yaş, Adana, okumamış, ev hanımı, Adana
K₁₀₅: Fevziye Yalım, 41 yaş, Adana, ilkokul, ev hanımı, Adana
K₁₀₉: İsmihan Kaya, 39 yaş, Elazığ, okumamış, ev hanımı, Adana
K₁₁₀: Muhittin Topal, 38 yaş, Ceyhan, yüksekokul, memur, Adana
K₁₁₄: Asiye Şafak, 38 yaş, Tarsus, ilkokul, ev hanımı, Adana
K₁₁₅: Muhittin Topak, 38 yaş, Ceyhan, Yüksekokul, memur, Adana
K₁₁₆: Mahmut Safçi, 58 yaş, Adana, ortaokul, elektrikçi, Adana
K₁₁₇: Döne Çalık, 60 yaş, Osmaniye, ilkokul, ev hanımı, Osmaniye/ Hasanbeyli
K₁₄₂: Fatma Ketre, 60 yaş, Adana, okumamış, ev hanımı, Adana

Adana Fen Lisesi Arşivi Bilgi Kaynakları

AK₄: İsmail Yılmaz, Yeniköy

AK₄₈: Nimet-Orhan Karahan, Oruçlu Köyü